

برنامه‌ی درسی آموزش زبان فارسی به ملل مسلمان

حسن ذوالفقاری

دانشگاه تربیت مدرس

zolfagari_hasan@yahoo.com

اشاره

پیشنهاد اولیه‌ی این طرح براساس نامه‌ی آیسسکو (ISESCO) طی برنامه‌ی ۲.۴.۱.۲ با عنوان «تهیه و تدوین الگوی طرح درسی برای یکی از زبانهای اقوام مسلمان» در سال ۱۳۷۷ (۱۹۹۸ میلادی) از طریق دفتر همکاریهای بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش به اینجانب به عنوان مدیر علمی طرح ارجاع شد. پس از تشکیل گروه کارشناسی پژوهش آغاز شد و یک سال بعد برنامه‌ای در صد صفحه و به صورت CD تهیه و به سازمان بین‌المللی آیسسکو ارسال شد.

با توجه به نظر مساعد مسئولان و رئیس محترم آیسسکو نسبت به این برنامه، مقرر شد که کارگاه کارشناسان زبانهای ملل مسلمان با شرکت برنامه‌ریزان درسی کشورهای عضو در تهران تشکیل شود. این کارگاه در بیستم تیر ۱۳۷۹ (دهم جولای ۲۰۰۰) به مدت پنج روز در تهران و با شرکت نمایندگان از کشورهای عضو تشکیل شد و گزارش آن در صد صفحه منتشر شد. مقاله‌ی حاضر گزارشی مختصر از آن برنامه است.

مقدمه

زبان فارسی با تنوع چشمگیر، زبان مادری حدود صد میلیون نفر از مردم مسلمان جهان، زبان رسمی مردم ایران، تاجیکستان، افغانستان و نیز زبان متداول در هندوستان و پاکستان است.

این زبان، زبان مردمی است که ادبیات و تاریخی غنی دارند و به همین دلیل بسیاری از مردم و دانشمندان جهان به آن توجه خاصی داشته‌اند. زبان فارسی پس از عربی دومین زبان در بین مسلمانان جهان است. توجه خاص ایرانیان به دین اسلام و تحقیقات اسلامی بر اهمیت زبان فارسی می‌افزاید. به همین جهت، آشنایی مسلمانان جهان با زبان فارسی و مسلمانان فارسی‌زبان و تحقیقات و کتابهای آنان بسیار ضروری است.

هدف از این طرح ارائه اطلاعاتی در مورد زبان فارسی و چگونگی آموزش آن به خارجیان و به خصوص مسلمانان غیرفارسی‌زبان در سراسر دنیاست.

برای نیل به این هدف، بر مبنای فارسی امروز ویژگیهای گفتاری، نوشتاری و چگونگی آموزش آن را طی برنامه‌ای درسی برای مسلمانان غیرفارسی‌زبان تدارک دیده‌ایم. در این طرح، زبان فارسی استاندارد که در رسانه‌های گروهی به‌کار می‌رود، مورد نظر بوده و به مشخصه‌های جغرافیایی، جنسیتی، سنی، شغلی، طبقات اجتماعی و تحصیلی توجهی نشده است.

خط فارسی از نظام نوشتاری عربی مشتق شده است و از راست به چپ نوشته می‌شود ولی الفبای آن از الفبای عربی چهار حرف بیشتر دارد. در میان کشورهای اسلامی، به‌جز تاجیکستان که مردم آن فارسی‌زبان‌اند و از الفبای سرلیک استفاده می‌کنند و نیز دو کشور افغانستان و پاکستان که در آنها زبانهای افغانی و اردو (از زبانهای هند و ایرانی) رواج دارد، زبان رایج در دیگر کشورها از جمله کشورهای عربی‌زبان، ترک‌زبان و کشورهای جنوب و شرق آسیا از زبانهای هند و اروپایی نیست.

به همین دلیل، در این برنامه زبان‌آموزان به چهار دسته تقسیم می‌شوند:

۱. زبان‌آموزانی که زبان مادری‌شان شاخه‌ای از زبان فارسی است و نظام نوشتاری فارسی دارند؛ مثل افغانها و پاکستانیها.
۲. زبان‌آموزانی که زبان مادری آنها به زبان فارسی نزدیک است ولی از نظام نوشتاری دیگری استفاده می‌کنند؛ همچون مسلمانان هند و بنگلادش.
۳. زبان‌آموزانی که به زبانی غیر از فارسی تکلم می‌کنند ولی نظام نوشتاری‌شان همچون فارسی است؛ مثل مسلمانان کشورهای عرب.

۴. زبان‌آموزانی که زبان و خطی متفاوت با فارسی دارند؛ مثل مسلمانان اندونزی، جمهوری آذربایجان و ترکیه.

گروه اخیر را می‌توان به دو زیرگروه تقسیم کرد: مسلمانان اندونزی - که زبانی کاملاً متفاوت با فارسی دارند - و مسلمانان ترکیه و جمهوری آذربایجان - که با فارسی‌زبانان اشتراک زبانی دارند. در زبان این دو کشور واژگان وام‌گرفته از فارسی بسیار است و این خود، عامل مهمی در فراگیری زبان به شمار می‌آید.

به این ترتیب، مسلمانان عرب‌زبان مهارت‌های خواندن و نوشتن را بسیار سریع‌تر فرا می‌گیرند و در درک واژگان وام‌گرفته شده از زبان عربی مشکلی ندارند؛ در حالی که مسلمانان ترکیه و جمهوری آذربایجان مهارت‌های شنیداری و گفتاری را سریع‌تر فرا می‌گیرند. بدیهی است که سرعت مسلمانان پاکستان و افغانستان در فراگیری هر چهار مهارت بسیار بیشتر است.

از این‌رو، هدف این طرح بیشتر پاسخ به نیاز چهار گروه یاد شده است. نیازهای زبانی و نظام نوشتاری آنها که با فارسی کاملاً متفاوت است. در عین حال، نباید از نظر دور داشت که مسلمانان جهان به سبب آشنایی با قرآن مجید با خط فارسی تا حدودی آشنا هستند.

در آموزش زبان فارسی مثل آموزش هر زبان دیگر باید همواره این نکته را در نظر داشت که فراگیری زبان تنها به داشتن اطلاعاتی در مورد ساختار دستوری و قواعد زبانی محدود نمی‌شود. در این دوره بر مهارت استفاده از زبان و به‌کارگیری آن تأکید و تلاش می‌شود که دانش زبانی زبان‌آموز فعال و در ارتباط‌های شفاهی، مهارت‌های شنیداری و گفتاری او تقویت شود و در ارتباط‌های نوشتاری مهارت‌های خواندن و نوشتن به وی آموزش داده شود. به این ترتیب و با استفاده از زبان، زبان‌آموز خواهد توانست قواعد و ساختار زبان فارسی را هم فرا گیرد.

هدف از آموزش زبان خارجی این است که قابلیت و مهارت زبانی و در نتیجه، ارتباط زبانی به وجود آید. به همین دلیل، در این دوره بر عملکرد زبان تأکید می‌شود نه بر ساختار و قواعد آن.

هدف این دوره، آموزش زبان فارسی به عنوان زبان خارجی است؛ بنابراین، هر چهار مهارت شنیدن، صحبت کردن، خواندن و نوشتن مورد توجه قرار می‌گیرد. در

عین حال، آموزش بر اساس نیازها و مسائل مورد علاقه زبان‌آموزان شکل گرفته و از آنجا که بیشتر فراگیرندگان این زبان مسلمانانند، مسائل مورد علاقه مسلمانان در درسها گنجانده می‌شود.

هدف اساسی این دوره قرار دادن زبان فارسی به عنوان یکی از زبانهای مسلمانان جهان اسلام در برنامه‌های آموزشی است.

هدف ما در این طرح آموزشی، ترویج آموزش زبان فارسی به عنوان زبان اسلامی در مدارس و دانشگاهها و تشویق مسلمانان به استفاده از آن به عنوان یک زبان اسلامی در آموزش و تحقیق و ارائه الگویی مناسب برای آموزش فارسی است.

انتظار می‌رود که در پایان دوره، فراگیرندگان زبان فارسی بتوانند کتاب، روزنامه و مقاله‌هایی را به زبان فارسی بخوانند و در مورد آنها به گفتگو بپردازند و عقاید خود را بیان کنند؛ مطالب خبری رادیو و تلویزیون و گفتار فارسی‌زبانان را بفهمند و با آنها تبادل نظر کنند. در این صورت، آنها می‌توانند در دانشگاهها و حوزه‌های علمیه ایران حضور یابند و از منابع و متون اسلامی بدون مشکلات زبانی استفاده کنند.

کسانی که مایل‌اند رشته‌هایی مانند ادبیات، مهندسی، پزشکی و غیره در دانشگاههای ایران درس بخوانند، لازم است دوره کوتاهی به نام فارسی برای اهداف ویژه را بگذرانند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

اهداف

(۱) اهداف کلی، (۲) اهداف آموزشی و (۳) اهداف مهارتی.

۱. اهداف کلی آموزش زبان فارسی به ملل مسلمان

۱. آشنایی با زبان فارسی و چگونگی آموزش آن به مسلمانان غیرفارسی‌زبان؛
۲. تقویت معرفت دینی، علمی، فرهنگی و اجتماعی از طریق آشنایی با زبان فارسی؛
۳. منظور کردن زبان فارسی به عنوان یکی از زبانهای ملل مسلمان؛
۴. تبلیغ و اشاعه زبان فارسی به عنوان دومین زبان اسلامی؛
۵. تشویق مسلمانان به استفاده از زبان فارسی در مراکز آموزشی؛

۶. ایجاد توانایی استفاده از مهارت‌های گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن به زبان فارسی؛
۷. جذب دانشجویان علاقه‌مند به تحصیل در رشته‌های گوناگون در کشور ایران؛
۸. ایجاد توانایی استفاده از زبان فارسی به منظور نیل به اهداف ویژه (تجاری، سیاسی و ...)
۹. تعمیم و کاربرد الگوهای برنامه درسی آموزش زبان فارسی در آموزش زبان سایر ملل مسلمان؛
۱۰. ایجاد فرصت برای آشنایی با فرهنگ ایرانی و تأثیر آن بر توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی؛
۱۱. زمینه‌سازی برای توسعه و اشاعه گفتگوی تمدن‌ها.

۲) اهداف آموزشی زبان فارسی

الف) اهداف شناختی:

۱. آشنایی مختصر با ساختار زبان فارسی معیار؛
۲. آشنایی با نمادها و معانی آنها در زبان فارسی؛
۳. آشنایی با زبان گفتار و نوشتار زبان فارسی؛
۴. آشنایی با نمونه‌های نظم و نثر فارسی؛
۵. آشنایی با مسائل دینی، علمی، اجتماعی، سیاسی، هنری و... ملل مسلمان از طریق زبان فارسی.

ب) اهداف عاطفی:

۱. تقویت مبانی اعتقادی و فرهنگی مشترک میان ملل مسلمان؛
۲. علاقه‌مندی به بیان احساسات و عواطف و افکار در قالب جملات کوتاه فارسی؛
۳. ایجاد علاقه نسبت به مطالعه نوشته‌های ساده و کوتاه فارسی؛
۴. ایجاد نگرش مثبت به منظور برقراری ارتباط با فارسی‌زبانان؛
۵. تقویت علاقه به دریافت سمعی احساسات و عواطف؛
۶. ایجاد زمینه برای تلطیف احساسات و عواطف از طریق زبان فارسی.

۳. اهداف مهارتی

الف) گوش دادن:

جدول وسعت و توالی مهارت گوش دادن در سه سطح آموزش

سطح پیشرفته	سطح میانه	سطح مقدماتی
<p>۱۰. درک انواع مختلف گونه‌های گفتگوی برگرفته از مطالب خبری، مصاحبه‌ها، فیلمهای مستند، فیلمها و نمایش‌نامه‌ها، نتیجه‌گیری کردن و تشخیص گرایشها و عواطف؛ زبان آموزان به تکرار عبارتها نیاز دارند.</p> <p>۱۱. فهمیدن مطالب گسترده واقعی و تخیلی در گفتار که بیان کننده دیدگاههای مختلف، مسائل و عقاید مختلف است.</p> <p>۱۲. توسعه توانایی شنیدن مستقل با انتخاب مطالب ضبط شده از منابع مختلف بر اساس علاقه زبان آموزان.</p>	<p>۸. فهمیدن روایتهای ساده و کوتاه و عبارتهای برگرفته از زبان روزمره در موضوعات گوناگون که شامل متون زبان آشنا و ناآشناست. تشخیص دادن نکات عمده و جزئیات خاص شامل دیدگاههای مختلف.</p> <p>۹. درک مواد گوناگون که شامل جملات پیچیده‌تر و زبان ناآشنا باشد. فهم زبان گفتگو در سرعت معمولی شامل اختیار کوتاه و مطالب تخیلی که در رادیو و تلویزیون درباره آنها صحبت می‌شود.</p>	<p>۱. تشخیص حروف و واژگان و معنای آنها.</p> <p>۲. تشخیص دادن جملات کوتاه و ساده و آشنایی با تلفظ و آهنگ درست آنها.</p> <p>۳. فهمیدن ساختهای ساده در کلاس و عبارتها و سوالهای ساده.</p> <p>۴. درک گروهی از عبارتهای ساده و آشنا و مقاله‌ها شامل عبارتهای معمولی و رایج در کلاس درس.</p> <p>۵. فهمیدن متون کوتاه و مکالمات ساده زبان.</p> <p>۶. فهمیدن متون بلندتر با سرعت نزدیک به معمولی با کمی ساده کردن.</p> <p>۷. فهمیدن عبارتهای برگرفته از زبان گفتگو در مورد موضوعات مختلف شامل وقایع زمانهای گذشته، حال و آینده.</p>

ب) سخن گفتن:

جدول وسعت و توالی مهارت سخن گفتن در سه سطح آموزش

سطح پیشرفته	سطح میانه	سطح مقدماتی
۱۳. گزارش، تفسیر و پاسخ	۱۰. ابراز عقیده و توجیه آن	۱. تلفظ درست واژگان.

<p>دادن به سؤلهای متون و مطالب اسلامی و غیراسلامی، ادبی و غیرادبی.</p> <p>۱۴. نشان دادن رشد اعتماد به نفس در مواجهه با حوادث پیش‌بینی نشده، مکالمات و افراد ناآشنا، بحث کردن در مورد وقایع، افکار و تجارب با استفاده از دایره لغات متفاوت.</p> <p>۱۵. بحث کردن در مورد موضوعات واقعی و تخیلی، ارائه دیدگاهها و عقاید در موقعیتهای رسمی و غیررسمی.</p>	<p>هنگام بحث کردن، تطبیق زمان با موقعیتهای ناآشنا، صحبت کردن با تلفظ و آهنگ مناسب.</p> <p>۱۱. پاسخ دادن به سؤالات به طور ناگهانی و تفسیر موضوعات مختلف در حوزه تجارب زبان.</p> <p>۱۲. مشارکت در مکالمه‌های رسمی و غیررسمی و بحث، انتخاب و سازماندهی افکار و بیان شفاف آنها.</p>	<p>۲. آهنگ قابل قبول</p> <p>۳. بیان جمله‌های کوتاه، مکالمه‌ها و اشعار موزون و حفظ کردن آنها.</p> <p>۴. پاسخ مختصر دادن به چیزهایی که شنیده یا دیده می‌شود.</p> <p>۵. توصیف آدمها، مکانها و اشیاء</p> <p>۶. مشارکت در گفتگوی حداقل دو و سه جمله‌ای.</p> <p>۷. مشارکت در مکالمه‌های ساختاری سه یا چهار جمله‌ای و شروع به استفاده از مطالب فرا گرفته شده.</p> <p>۸. مشارکت در گفتگوهای کوتاه و فرا گرفتن اطلاعات و انتقال آنها و عقاید در قالب جمله‌ها و عبارتهای کوتاه.</p> <p>۹. گسترش مکالمات که شامل وقایع و اعمال گذشته، حال و آینده می‌شود.</p>
---	---	--

ج) خواندن:

جدول وسعت و توالی خواندن در سه سطح آموزش

سطح پیشرفته	سطح میانه	سطح مقدماتی
<p>۱۱. فهمیدن انواع مختلف مطالب مکتوب، استفاده از مراجع مختلف و مناسب هنگام قرائت</p>	<p>۹. فهمیدن متون مختلف به خصوص متون اسلامی که به زبان آشناست؛ مرور کلی</p>	<p>۱. تشخیص حروف و سیلابها.</p> <p>۲. تشخیص واژگان و قرائت درست آنها.</p> <p>۳. قرائت درست جمله‌ها همراه</p>

<p>برای علایق شخصی و کسب اطلاعات و هماهنگی با موضوعات ناآشنا، شامل زبان پیچیده‌تر و تشخیص گرایشها و عواطف مختلف.</p> <p>۱۲. قرائت متون اسلامی و غیراسلامی ادبی و غیرادبی به صورت مستقل و کسب اطلاعات و تفسیر آنها.</p>	<p>مطالب مکتوب مثل روزنامه‌ها برای خواندن مقاله‌ها و داستانهای مورد علاقه و درک مطلب و معنا در زبان ناآشنا با استفاده از متون و فهم مطالب دستوری.</p> <p>۱۰. درک مطالب گوناگون واقعی و تخیلی شامل جملات پیچیده‌تر و زبان ناآشنا. آشنایی بیشتر با مطالب اسلامی، استفاده از مراجع مختلف و مناسب.</p>	<p>با تلفظ و آهنگ درست.</p> <p>۴. فهمیدن کلمه‌های مجرد ارائه شده در جمله‌های آشنا.</p> <p>۵. درک عبارتهای کوتاه ارائه شده در متون آشنا، هماهنگ کردن صدا و کلمه مکتوب با قرائت با صدای بلند در کلمه‌ها و عبارتهای آشنا.</p> <p>۶. فهمیدن متون ساده و مکالمه‌ها از زبان آشنای مکتوب در کتابها. تشخیص دادن نکات عمده خواندن مستقل و استفاده از فرهنگ لغت دو زبانه.</p> <p>۷. فهمیدن داستانهای کوتاه و متون واقعی مکتوب یا دست‌نوشته واضح و خوانا، تشخیص نکات عمده و جزئی، و استفاده از فرهنگ لغت دو زبانه.</p> <p>۸. فهمیدن متون مختلف شامل وقایع زمانهای گذشته، حال و آینده.</p>
--	--	--

(د) نوشتن:

جدول وسعت و توالی نوشتن در سه سطح آموزش

سطح پیشرفته	سطح میانه	سطح مقدماتی
<p>۱۵. ارائه قطعات نگارشی در اندازه‌های مختلف در مورد موضوعات واقعی و تخیلی؛ ارتباط دادن</p>	<p>۱۲. دادن پاسخ مناسب به نامه‌ها، نوشتن تقاضا برای کسب اطلاعات و ارائه دستورها.</p>	<p>۱. نگارش و ترکیب حروف و درست نوشتن آنها.</p> <p>۲. نوشتن درست کلمات ساده و آشنا.</p>

<p>جمله‌ها و بندها، شکل دادن به عقاید و تطبیق دادن زبان آموخته شده برای اهداف مورد نظر.</p> <p>۱۶. ویرایش و مرتب کردن مطالب با استفاده از منابع مختلف برای رسیدن به دقت و درستی برای بیان موضوعات مختلف.</p> <p>۱۷. بیان و توجیه عقاید و افکار و جستجو برای درک افکار و عقاید دیگران؛ مطابقت سبک نگارش با محتوا؛ استفاده از منابع و مراجع.</p> <p>۱۸. نگارش دقیق و مناسب موضوعات واقعی و تخیلی.</p>	<p>۱۳. استفاده از سبکهای مختلف غیررسمی نگارش، خاطرات روزانه، رزرو جا، نگارش مکالمات و نامه‌ها و غیره.</p> <p>۱۴. روایت کردن، توصیف کردن، خلاصه کردن، بیان احساسات و عقاید برای نشان دادن علاقه، اطلاع دادن یا متقاعد کردن.</p>	<p>۳. نوشتن درست عبارتها و جمله‌ها.</p> <p>۴. نوشتن دستورها و عبارتهای مورد استفاده در کلاس.</p> <p>۵. پاسخ دادن به سؤالات در قالب یک کلمه، عبارت یا جمله کوتاه.</p> <p>۶. استفاده از علایم نقطه گذاری، همجی کردن و دستور زبان.</p> <p>۷. تکمیل کردن جمله‌ها با کلمه‌های مناسب.</p> <p>۸. نگارش دو یا سه جمله کوتاه در مورد موضوعات آشنا با کمک کتاب تمرین، کتاب درس و روزنامه‌های دیواری.</p> <p>۹. نگارش بندهای کوتاه شامل سه یا چهار جمله بر اساس مطالب از حفظ شده.</p> <p>۱۰. ارائه جملات و متون کوتاه و انتقال عقاید و اطلاعات در قالب جمله‌های کوتاه، استفاده از فرهنگ لغت برای کمک به حافظه.</p> <p>۱۱. نوشتن یک یا چند بند (پاراگراف) با استفاده از زبان توصیفی اشاره به وقایع زمانهای گذشته، حال و آینده.</p>
---	--	--

جدول وسعت و توالی مفاهیم زبانی

سطح پیشرفته	سطح میانه	سطح مقدماتی
- جمله‌های ساده، مرکب، بلند	- جمله‌های ساده و بلند	- جملات ساده و کوتاه
- ضمیر تعجبی و اشاره	- نهاد و گزاره	- نشانه‌های آوایی و خطی
- نقل قول مستقیم و غیرمستقیم	- ضمیر پرسشی و مبهم	- ضمیر شخصی جدا و پیوسته
- هم‌خانواده	- ترکیب‌های وصفی و اضافی	- اسم‌های اشاره
	- صامت‌های میانجی	- صرف فعل داشتن و نداشتن
	- هم‌خانواده	- جمله‌های سؤالی بله و خیر
- اعداد ۱۰۰۰ به بالا	- تنوین	- فعل‌های «است و نیست»
- حروف اضافه مرکب	- اعداد ۱۰۰ تا ۱۰۰۰	- اعداد ۱ تا ۱۰۰
- قید	- حروف اضافه ساده	- حروف اضافه پرکاربرد
- جمع مکسر	- قید	- قید زمان و مکان
- صفت	- الف مقصوره	- مثبت و منفی کردن فعل
	- جمع‌های عربی	- جمله‌های امر و نهی
- پیشوند و پسوند	- صفت	- صفت
- ادوات پرسش	- مضارع اخباری و التزامی	- مضارع مستمر
- ترکیب‌سازی	- علایم تصغیر	- علایم جمع
	- ناأواها	- برخی پیشوندهای پرکاربرد
- انواع فعل گذرا	- پیشوند و پسوند	- ادوات پرسش
- معلوم و مجهول	- ادامه ادوات پرسش	- ترکیب‌سازی
- کلمات مشتق	- ترکیب‌سازی	- ی میانجی
- حرف اضافه + اسم	- تبدیل جمله‌های بلند به کوتاه	- کسره اضافه
	- فعل گذرا و ناگذرا	- تشدید
	- کلمه‌های مشتق	- هم‌نویسه‌ها
	- حروف اضافه + فعل	- مترادف و متضاد

اصول برنامه آموزش زبان فارسی برای ملل مسلمان

اصول و معیارهای ذیل برای طراحی و اجرای کلیه مراحل برنامه‌ریزی و تعیین و تدوین اهداف و سازماندهی محتوا و تعیین سایر عناصر برنامه لازم الاجراست و مؤلفان باید در تألیف کتاب از آنها بهره بگیرند:

- اصل ۱. در این برنامه باید بر آموزش مهارت‌های علمی زبان‌آموزی تأکید شود.
- اصل ۲. آموزش در این برنامه باید فقط به زبان فارسی باشد.
- اصل ۳. آموزش باید به صورت فعالیتهای جمعی و جنبی باشد.
- اصل ۴. از تمامی مواد آموزشی و کمک آموزشی در آموزش زبان بهره‌گیری شود.
- اصل ۵. مهارت‌های زبانی و پاره‌فعالیت‌های آن آموزش داده شود.
- اصل ۶. برنامه باید بر انتقال میراث فرهنگ ایرانی - اسلامی تأکید داشته باشد.
- اصل ۷. کتاب باید بتواند زمینه‌ساز استفاده از مهارت‌های زبانی در موقعیتهای عملی باشد.
- اصل ۸. کتاب باید بتواند سرمشق عملی «تقویت اندیشیدن و چگونگی اندیشیدن» در زبان‌آموزان باشد.
- اصل ۹. کتاب باید زمینه‌ساز مطالعه متون فارسی در زبان‌آموزان باشد.
- اصل ۱۰. از جدیدترین دستاوردها و پژوهش‌های حوزه ادبیات در تدوین کتاب استفاده شود.
- اصل ۱۱. سیر آموزش زبان از ساده به پیشرفته باشد.
- اصل ۱۲. سیر آموزش زبان از زبان گفتاری به زبان نوشتاری باشد.
- اصل ۱۳. نکات زبانی، اخلاقی، ارزشی و شناختی به شکل غیرمستقیم آموزش داده شود.
- اصل ۱۴. به گونه‌های معیار زبان فارسی توجه مناسب و متناسب شود.
- اصل ۱۵. محتوا زمینه‌ساز تقویت خلاقیت در زبان‌آموزان باشد.
- اصل ۱۶. محتوا باید رفتارهای اخلاقی، اجتماعی و تربیتی ایرانی را در زبان‌آموزان تقویت کند.
- اصل ۱۷. به نقش سازنده زن و مرد به طور مناسب و متناسب در محتوا توجه شود.
- اصل ۱۸. موضوعات و مطالب به یک محدوده جغرافیایی منحصر نشود.
- اصل ۱۹. در محتوا به مطالب دینی، علمی، ادبی، هنری و فنون توجه کافی شود.
- اصل ۲۰. به پرورش حافظه سمعی و بصری توجه کافی شود.
- اصل ۲۱. برنامه باید زمینه‌ساز ابراز وجود و بیان احساس زبان‌آموزان باشد.
- اصل ۲۲. زبان ساده، صمیمی و متناسب با ذهن زبان‌آموزان باشد.

- اصل ۲۳. محتوا باید با علایق و سلیقه‌ها و نیازهای زبان‌آموزان هم‌سویی داشته باشد.
- اصل ۲۴. محتوا از نظر فنی و هنری متنوع باشد.
- اصل ۲۵. به گسترش دایره‌ی واژگان زبان فارسی معیار مورد نیاز زبان‌آموزان توجه کافی شود.
- اصل ۲۶. محتوای برنامه بر اساس آخرین یافته‌های علم روان‌شناسی و زبان‌شناسی باشد.
- اصل ۲۷. آموزش نظام نوشتاری در تمامی سطوح آموزشی مدت‌نظر برنامه‌ریزان و مؤلفان و مجریان قرار گیرد.
- اصل ۲۸. از اصل تعادل در تنظیم محتوا استفاده شود.
- اصل ۲۹. از اصل توالی (نظم تجربیات یادگیری معین) بهره‌گیری شود.
- اصل ۳۰. در ارائه محتوا از اصل استمرار استفاده شود.
- اصل ۳۱. در انتخاب محتوا از عناصر زبانی و فرهنگی مشترک استفاده شود.
- اصل ۳۲. در گزینش محتوای زبانی از معیارهای علمی بهره‌گیری شود.
- اصل ۳۳. محتوای آموزشی مطابق با اصول یادگیری باشد.
- اصل ۳۴. محتوا از وسعت فراوانی برخوردار باشد.
- اصل ۳۵. شیوه‌های ارزشیابی قابلیت و کارایی لازم را داشته باشد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

زبان فارسی به عنوان زبان دوم

دوزبانگی: عبارت است از موقعیتی که در آن شخص برای برقراری ارتباط با دیگران به طور متناوب با توجه به موقعیتهای خاص از دو یا چند زبان استفاده می‌کند. چنین حالتی را دوزبانگی و چنین کسی را دوزبانه می‌گویند. اگر دوزبانه شدن از طریق به جز آموزش باشد (در جامعه، خانواده و...)، دوزبانگی طبیعی است و اگر از طریق آموزش باشد، دوزبانگی غیرطبیعی نامیده می‌شود و در آن یادگیری زبان آگاهانه صورت می‌پذیرد. اگر فرد به هر دو زبان تسلط یکسانی داشته باشد، دوزبانگی او همپایه و در صورتی که فقط بر یکی از آنها تسلط کافی داشته باشد، دوزبانگی او ناهمپایه است.

در دوزبانگی ناهمپایه، الگوهای یکی از زبانها همواره به هنگام استفاده از زبان دوم بروز می‌کند.

عوامل مؤثر بر یادگیری و آموزش زبان دوم

یادگیری و آموزش زبان دوم و دوزبانه شدن به چند عامل بستگی دارد:

۱. سن زبان‌آموز،
  ۲. ویژگیهای روان‌شناختی زبان‌آموز،
  ۳. عوامل اجتماعی و فرهنگی محیط زندگی زبان‌آموز،
  ۴. ویژگیهای زبان اول زبان‌آموز.
۱. سن زبان‌آموز: اکثر روان‌شناسان زبان معتقدند که هرچه سن زبان‌آموز کم‌تر باشد، فراگیری زبان دوم آسان‌تر است.
۲. ویژگیهای روان‌شناختی زبان‌آموز: ویژگیهای ذهنی مثل استعداد و ویژگیهای عاطفی مثل انگیزه و نگرش در یادگیری زبان دوم نقش اساسی دارند. عواملی چون محیط یادگیری، روش تدریس، محتوای درسی، نگرش و انگیزش زبان‌آموز در یادگیری زبان از استعداد مهم‌ترند، زیرا توانایی یادگیری زبان در انسان ذاتی است.
- عقیده شخصی درباره‌ی زبان دوم، میزان احساسات مثبت و منفی او نسبت به زبان دوم و مقاصد رفتار واقعی شخص نسبت به زبان دوم در امر یادگیری زبان حایز اهمیت‌اند.
- انگیزه‌های روان‌شناختی که بر پایه‌ی نیازهای عالی‌تری چون هویت، تأیید، پیشرفت و جستجوگری شکل می‌گیرند و عمدتاً اکتسابی‌اند و تحت تأثیر یادگیری و عوامل محیطی قرار می‌گیرند، با یادگیری و آموزش زبان دوم ارتباط اساسی دارند.
- گاهی انگیزش ابزاری مثل پیشرفت تحصیلی عامل مؤثر برای یادگیری زبان دوم است. گاهی نیز انگیزش ترکیبی مانند علاقه به دانستن مطالبی درباره‌ی یک جامعه‌ی زبانی دیگر یا تمایل فرد به اینکه عضو جدید آن جامعه‌ی زبانی شود، باعث شروع یادگیری زبان دوم می‌شود. پس، نگرش تکیه‌گامی برای انگیزش است.
۳. عوامل اجتماعی و فرهنگی: این عوامل در چگونگی یادگیری زبان دوم نقش اساسی دارند. شباهتها و تفاوت‌های فرهنگی دو جامعه‌ی زبانی و ویژگیهای قومی محیط زندگی زبان‌آموز از جمله عوامل اجتماعی و فرهنگی هستند که در یادگیری زبان

دوم مؤثرند. زبان‌آموز نه تنها باید با قواعد و ساختار زبان دوم آشنا شود بلکه لازم است رفتار اجتماعی و فرهنگی آن جامعهٔ زبانی را هم بیاموزد.

۴. ویژگیهای زبان اول: گروهی معتقدند که نفوذ زبان اول زبان‌آموز در ذهن وی آثار منفی و بازدارنده‌ای دارد که مانع از آن می‌شود یادگیری زبان دوم به حد مطلوب برسد.

گاهی خصوصیات زبان اول زبان‌آموز در کاربرد زبان دوم تأثیر مداوم دارد؛ به این پدیده تداخل می‌گویند. انحراف از هنجارهای زبان دوم باعث خطاهای زبانی می‌شود. در یادگیری زبان دوم، زبان‌آموز به طور منظم دچار انحرافات از هنجارهای زبان دوم می‌شود. این انحرافات در سطح آواها، واژه‌ها و معنا و نحو اتفاق می‌افتند.

فرد می‌تواند به دو روش دوزبانه شود؛ یا در محیط قرار بگیرد یا خارج از محیط به وسیلهٔ برنامهٔ آموزشی و معلم و کلاس و کتاب به یادگیری زبان دوم بپردازد. در هر دو صورت، زبان‌آموز باید استعداد فطری و ذهنی و تواناییهای اکتسابی مانند تواناییهای آوایی، واژگانی، دستوری، سبکی، شم زبانی و تفکر به زبان دوم را داشته باشد. این تواناییها با آموزش و تمرین پرورش خواهند یافت.

تواناییهای آوایی شامل موارد زیر است:

۱. حساسیت شنوایی مناسب برای تمایز دادن آواهای زبان دوم؛
۲. حساسیت تلفظی مناسب برای تلفظ صحیح کلمه‌ها و جمله‌های زبان دوم؛
۳. مهارت در تولید و ادراک تمایز آهنگ جمله‌ها، تکیهٔ کلمات و مکثهای لازم در گفتار.

تواناییهای واژگانی عبارت‌اند از:

۱. ذخیرهٔ مناسب واژگانی از کلمه‌های زبان دوم؛
۲. توان تشخیص و درک سریع واژگان شنیده شده؛
۳. توان درک سریع معانی بافتی کلمات زبان دوم؛
۴. توان یادآوری ترکیبات لغوی زبان دوم؛
۵. توان تولید سریع واژگان برای ارسال پیام؛
۶. توان حدس زدن معانی مفهومی و معانی مصداقی کلمات زبان دوم.

تواناییهای دستوری عبارت‌اند از:

۱. توان تشخیص بین اقسام گوناگون کلمه و اجزاء کلمه؛
  ۲. تشخیص جایگاه و نقش صرفی و نحوی کلمه؛
  ۳. تشخیص صحیح انواع جمله‌ها از لحاظ وجه، زمان و ...؛
  ۴. تولید جمله‌های مختلف طبق قواعد زبان دوم.
- تواناییهای سبکی: با استفاده از این تواناییها می‌توان سبکهای مختلف رسمی، دوستانه، غیررسمی، مؤدبانه و... را تشخیص داد و آنها را تولید کرد.
- شمّ زبانی، زبان‌آموز باید بتواند از همه تواناییهای ذکر شده به طور ناخودآگاه استفاده کند. استفاده ناخودآگاه از زبان و درونی شدن قواعد زبان دوم در ذهن، شمّ زبانی نامیده می‌شود و در صورت وجود آن، زبان‌آموز به طور واقعی به زبان مسلط می‌شود.
- تفکر به زبان دوم نتیجه تسلط بر تواناییهای گفته شده و کسب توانایی اندیشیدن به زبان دوم است. هدف نهایی یادگیری زبان دوم، اندیشیدن به آن زبان است.

رویکردهای آموزش زبان دوم

۱. رویکرد کلی

صاحب‌نظران «مکتب گشتالت» در روان‌شناسی معتقدند که انسان هنگام برخورد با هر پدیده نخست به کل آن توجه می‌کند و سپس اندک‌اندک به اجزاء سازنده پدیده پی می‌برد. به نظر این افراد، در مراحل یاددهی و یادگیری نیز باید نخست اشکال و صورتهای کل را به زبان‌آموزان یاد داد، سپس با تجزیه صورتهای کلی به اجزاء سازنده آنها شناخت افراد را از ماهیت پدیده‌ها کامل کرد. رویکرد مبتنی بر این نظریه را «رویکرد از کل به جزء» می‌نامند. این رویکرد از نظر زبان‌شناختی به روشهای فرعی زیر تقسیم می‌شود:

الف) روش واژه محور یا کلمه‌آموزی: در این روش، بزرگ‌ترین عنصر زبان کلمه یا واژه است و آموزش خواندن و نوشتن باید با آن شروع و به تجزیه کلمه به هجاها، آواها (صامت‌ها و مصوت‌ها) و حروف سازنده آن ختم شود.

در این روش، فراگیرندگان بدون آشنایی با نام و نشانه‌های حرفی یا صدای آنها به آموختن، خواندن و نوشتن شکل کلی کلمه هدایت می‌شوند. آنان برای تسهیل یادگیری، در روش واژه محور از تکیه‌گاه تصویری نیز استفاده می‌کنند. تکرار از

شیوه‌های رایج این روش است تا شکل کلی کلمه در ذهن زبان‌آموز نقش بندد.

(ب) روش جمله محور یا جمله‌آموزی: بر اساس این روش، جمله بزرگ‌ترین عنصر زبانی است و آموزش خواندن و نوشتن با آن آغاز می‌شود.

در این روش، نخستین جلسه با پیامهای معنادار شروع می‌شود و انگیزه کافی برای مشارکت زبان‌آموزان فراهم می‌گردد. اساس کار این روش بر جمله‌خوانی است نه واژه‌خوانی، هجاخوانی یا حرف‌خوانی؛ به همین دلیل، روش یاد شده از کندخوانی جلوگیری می‌کند.

۲. رویکرد مکاشفه‌ای (شناختی)

در شیوه شناختی به زبان‌آموز اجازه می‌دهیم تا نظام قاعده‌هایی را که بر اساس مواد زبانی بر او عرضه می‌شوند، بدون اراده و نیمه‌آگاهانه به کار ببرد. به عبارت دیگر، مطلب را به دانش‌آموز عرضه می‌کنیم و از او می‌خواهیم که قاعده زبانی حاکم بر آن را کشف کند. روشن است که این شیوه استقرایی به کاربرد نمونه‌های زبانی متعددی نیازمند است. این نمونه‌ها نماینده قواعدی‌اند که زبان‌آموز قصد یادگیری آنها را دارد و تمرین کردن با این نمونه‌ها در این شیوه بسیار مهم است.

طراحان نظام آموزشی شناختی معتقدند که محتوای قواعد زبان دوم را که بر زبان‌آموز عرضه می‌شود، می‌توان به گونه‌ای با توانایی‌های او تطبیق داد. به این ترتیب، زبان‌آموز می‌تواند در مورد «درست و غلط بودن» یا «دستوری بودن جمله‌ها» اظهار نظر کند. به اعتقاد این افراد در یک دستور زبان آموزشی، صورت قواعد باید برای زبان‌آموز قابل ادراک باشند. در عین حال، ساده‌سازیهایی که اعمال آنها در رسیدن به این هدف ضروری است، نباید با محتوای دستور زبانهای علمی متناقض باشد. پس لازم نیست قواعد دستور زبان فقط از طریق فرمول‌بندیهای کلامی ارائه شوند بلکه این امر، گاه به طریق دیداری ارائه می‌شود. روش دیداری را که در آموزش نحو زبان روش مؤثری است، نخستین بار پالمر ارائه کرد.

در روش مکاشفه‌ای، هدف از تدریس مخفی نگاه داشته می‌شود تا زبان‌آموزان همگی وظایف خود را انجام دهند. روش مکاشفه‌ای مبتنی بر بحث و گفتگو و مشارکت افراد کلاس در حل مسئله است. معلم با اتخاذ چنین روشی، یادگیری را عمق می‌بخشد و آن را برای فراگیرندگان کاملاً درونی می‌سازد.

۳. رویکرد ارتباطی

آموزش زبان با رویکرد ارتباطی در واقع یک روش نیست؛ زیرا مجموعه عملکردهای تعریف شده‌ای برای آن نمی‌شناسیم. در این شیوه هدف دوره ایجاد «توانش ارتباطی» است و اگر در نظام آن به پیچیدگی‌هایی برمی‌خوریم، ناشی از پیچیدگی‌های ارتباطی است.

ارتباطهای موجود میان شاگردان همکارهای آنان را افزایش می‌دهد و به آنان فرصت می‌دهد تا در مورد معنا بحث کنند. پس شاگردان باید با زبان در سطحی فراتر از جمله (یعنی در سطح بافت و کلام) سروکار داشته باشند.

این رویکرد از یافته‌های زبان‌شناسی کاربردی بهره می‌گیرد که معتقد است: بیشتر زبان‌آموزان بزرگسال، زبان دوم را تا حدی می‌آموزند که در معرض آن باشند و از طریق زبان کاری انجام دهند. آنان به ماحصل آنچه توسط زبان انجام می‌شود، علاقه‌مندند نه به خود زبان. به عبارت دیگر، معنا با وساطت زبان خلق می‌شود و زبان در این نگرش وسیله است نه هدف.

در رویکرد ارتباطی، آموزش بر عوامل شناختی مؤثر و عوامل اجتماعی و بافتهای واقعی تکیه می‌کند. فعالیتهای آن از درون هدایت می‌شود و روش آن، «شاگردمحور» است. در این شیوه به شاگردان فرصت کافی داده می‌شود تا چون گویشور بومی به زبان بنگرند. در عین حال، از بسیاری اشتباهات زبان‌آموزان چشم‌پوشی می‌شود و این اشتباهات، برون‌داد طبیعی گسترش مهارتهای ارتباطی تلقی می‌گردند.

در این رویکرد، دستور به روش استقرایی آموخته می‌شود. همان‌طور که گفتیم، در رویکرد ارتباطی ایجاد بافت مناسب اهمیت محوری دارد. بسیاری از دوره‌های مبتنی بر دستور در آموزش زبان وجود دارند که از نظر ساختاری مناسب اما از نظر ارتباطی نامناسب‌اند. برای کسی که می‌خواهد پیامی را برساند، دشوار است که بخواهد بر قواعد آموخته شده دستوری تکیه کند و در عین حال، پیام خود را القا نماید. ارتباط بخشی از یک دانش دستوری نیست، بلکه فرایندی مداوم در جهت بیان، انتقال و تعبیر پیام است.

بسیاری از زبان‌آموزان نشان داده‌اند که زمانی زبان را بهتر می‌آموزند که به طور مستقیم یا صریح آن را مطالعه نکرده باشند؛ به عبارت دیگر، زبان هنگامی به بهترین نحو فرا گرفته می‌شود که به عنوان وسیله‌ای برای انجام هدف دیگر به کار برود. پس، دستوری که زبان‌آموزان می‌آموزند، از نقش و بافت موقعیتی حاصل می‌شود. در این

شیوه، ساختار دستوری هنگامی ظاهر می‌شود که نیاز به گسترش گفتار زبان‌آموز در پاسخ به نیازی ارتباطی احساس شود.

روشهای آموزش زبان دوم

روشهای نوشتار بنیاد

۱. روش دستوری^۱: در این روش، قواعد دستوری زبان با گروهی از کلمات به زبان‌آموز آموخته می‌شوند. سپس زبان‌آموزان طبق قواعد دستوری با کلمات جمله می‌سازند. هدف از این تمرینها کاربرد قواعد دستوری است نه جمله‌سازی. در این روش، به کسب معلومات دستور زبان بیشتر از کاربرد زبان اهمیت داده می‌شود و از تدریس شفاهی زبان یا آموزش تلفظ خبری نیست. یکی از مزایای روش دستوری این است که آن را می‌توان در زمره امور مربوط به انضباط ذهنی طبقه‌بندی کرد و به آسانی به کار بست. در ضمن، برای آموزش آن به معلمانی که زبان خارجی را به سلاست صحبت می‌کنند، نیازی نیست. آزمون این روش ساده و کنترل آن آسان است.

۲. روش ترجمه^۲: این روش مبتنی بر ترجمه متونی است که به تدریج دشوار می‌گردند. این متون در آغاز، از زبان دوم به زبان اول و پس از مدتی از زبان اول به زبان دوم ترجمه می‌شوند. ترجمه تحت‌اللفظی و اصطلاحی داستانی را بنا بر کمیت آن به چند بخش تقسیم می‌کنند. در هر بخش مجموعه‌ای از پرسشها و پاسخها وجود دارد و به دنبال آنها تمرینهای دو شیوه‌ای ترجمه قرار می‌گیرند. روش ترجمه مانند روش دستوری در هر کلاسی قابل آموزش است و برای آموختن آن، لازم نیست معلم درباره زبان یا فنون آموزشی ویژه‌ای معلومات کاملی داشته باشد.

۳. روش دستور-ترجمه^۳: ترکیبی از دو روش دستور و ترجمه است. ویژگیهای

آن عبارت‌اند از:

- دستور زبان مجملی است از دستور زبان رسمی.

- واژگان به متونی که از پیش انتخاب شده‌اند بستگی دارند.

- آموزش با قواعد دستوری، واژگان جدا از متن، تمثیلهای و ترجمه شروع

می‌شود و آن گاه زبان‌آموز به ترجمه متون کلاسیک ساده می‌پردازد.

- واژگان را به فهرستی از کلمات تقسیم می‌کنند و زبان‌آموز را به حفظ آنها

وا می‌دارند.

- واژگان درس‌هایی که در پی هم می‌آیند، با هم ارتباطی ندارند.
- از تدریس تلفظ یا به کلی خبری نیست یا به چند تذکر مقدماتی در این زمینه اکتفا می‌شود.

- قواعد دستوری به شکل واحدهای حفظی است که اغلب چند جمله تمثیلی را دربر می‌گیرند.

۴. روش خواندن^۴: این روش در آغاز برای مدارسی طرح‌ریزی شد که تنها هدفشان رسیدن به دانش خواندن زبان بود. در این روش، متون به قسمتهای کوتاهی تقسیم می‌شود و قبل از هر قسمت فهرستی از کلمات وجود دارد که باید در بافت متن یا از طریق ترجمه و تصویر تدریس شود. پس از اینکه زبان‌آموز به سطح معینی از معلومات واژگانی رسید، متون تکمیلی دیگری را به صورت داستانهای کوتاه یا رمانهای ساده شده در اختیار او می‌گذارند تا پایه معلومات واژگانی‌اش تقویت شود.

روشهای گفتار بنیاد

الف) روشهای مستقیم

۱. روش مستقیم^۵: در این روش آموزش زبان گفتاری با مطالعه اصوات و توضیحات آواشناسی آغاز می‌شود. به کار بردن اصوات در جمله و تدریس معانی آنها از طریق تصاویر و تعاریف انجام می‌پذیرد. دریافت ساختهای جمله‌ای به فراست و استنباط زبان‌آموز بستگی دارد. سبک نگارش مواد خواندنی نثر معاصر و مطلب حاکی از فرهنگ کشور زبان دوم است.

ویژگیهای آن عبارت‌اند از:

- کاربرد واژگان و ساختهای روزمره زبان؛
- آموزش دستور زبان در موقعیت و صحنه^۶؛
- آموزش مطالب متعدد جدید در هر درس به منظور طبیعی جلوه دادن زبان و ترغیب زبان‌آموز به شرکت در محاورات عادی؛
- آموزش دستور و واژگان به طور شفاهی؛
- آموزش معانی اسمهای ذات با نشان دادن اشیاء مربوط و آموزش اسمهای

معنی از طریق تداعی معانی؛

- آموزش دستور زبان با ارائه نمودارهای دیداری؛

- اختصاص دادن چند هفته از وقت کلاس به تلفظ؛

- عرضه کردن تام مطالب درسی به طور شفاهی در ابتدای آموزش.

۲. روش به‌گزینی^۷: در فرانسه به این روش که تلفیقی از روش مستقیم، دستور

و ترجمه است، روش فعال می‌گویند. فعالیتهای آموزشی آن مشمول تمرین شفاهی، بلندخوانی و پرسش و پاسخ است. در این روش مقدار معینی ترجمه همراه با دستور زبان قیاسی و وسایل سمعی و بصری وجود دارد.

۳. روش سمعی - بصری: این روش سعی در تشکیل عاداتهای زبانی در ذهن

زبان‌آموز دارد و مشتمل بر چهار اصل است:

- آموزش زبان گفتاری قبل از زبان نوشتاری. زبان‌آموز مجموعه کلمات و

جملات را می‌شنود و بعد از تکرار زیاد و تشکیل عادت زبانی در ذهنش، در حد توانایی خود صحبت می‌کند. معلم صداها را به صورت تقابل آنها با هم درس می‌دهد؛ بر آهنگ و تکیه کلمه‌ها تأکید می‌کند و ابتدا جمله‌های کوتاه به کار می‌برد.

- اهمیت دادن به تفاوت‌های بین زبان دوم و زبان اول و تجزیه و تحلیل ساختهای

زبان و سپس تهیه الگوهای زبان برای تدریس. زبان‌آموز الگوها را تقلید و حفظ می‌کند و می‌تواند با تغییر دادن یک کلمه، جمله‌های جدید بسازد.

- تمرین زیاد و تکرار برنامه‌ریزی شده. زبان‌آموز در جمله‌ها زبان خارجی را در

موقعیتهای مختلف به کار می‌برد و تمرینها را تکرار می‌کند تا ساختهای آموخته شده ملکه ذهنش شوند.

- به‌کارگیری آموخته‌ها در موقعیتهای گوناگون. زبان‌آموز سؤال منی‌کند و به

پرسشهای دیگران پاسخ می‌دهد. او جمله‌هایی را به صورت الگو می‌آموزد و در پایان هر درس، از مکالمه‌ای که بر اساس آن الگوهاست، استفاده می‌کند.

پس اساس یادگیری، جمله و تکرار آن است و در ابتدا ارتباط منطقی بین

جمله‌ها ضعیف است.

۴. روش شنیداری - دیداری: در این روش، آموزش هر درس با یک گفتگو

شروع می‌شود. صوت و تصویر از اجزاء جدایی‌ناپذیر این روش‌اند. در اینجا ارتباط

معنایی بین جمله‌ها در صحنه‌ای مشخص وجود دارد. هدف از به‌کارگیری این روش، یادگیری زبان محاوره و تقویت مهارت گفتاری و شنیداری است. در این روش، آموزش خواندن و نوشتن در مرحله دوم آغاز می‌شود؛ یعنی وقتی زبان‌آموز نظام گفتاری زبان را آموخته است.

در این روش، همواره تصویر در خدمت آموزش است و معلم از تصویر و گفتار به طور هم‌زمان استفاده می‌کند. او معنای جمله‌های خارجی را مستقیماً به ذهن زبان‌آموز انتقال می‌دهد. در این روش ۵۰ تا ۸۰ ساعت اولیه آموزش به شنیدن و دیدن اختصاص دارد و بعد از اینکه زبان‌آموز توانست ساختهای پایه زبان را بدون مکث و غلط به کار برد، می‌تواند از کتاب و دفترچه تمرین استفاده کند. سپس مرحله قرائت آغاز می‌شود. پس از آشنایی زبان‌آموز با خط، آموزش علایم نوشتاری، رونویسی، دیکته و انشا دنبال می‌شود.

۵. روش مبتنی بر روان‌شناسی^۸: ویژگیهای این روش عبارت‌اند از:

- تصویرسازی ذهنی و ارتباط دادن تصاویر به کلمات به کمک اشیا، نمودارها، تصاویر و چارتهای.

- در این روش، واژگان به صورت گروهی از جمله‌های مصطلح، پرکاربرد و کوتاه درمی‌آیند که با موضوع درس ارتباط دارند.

- هرکدام از این گروهها درسی را تشکیل می‌دهند.

- مجموعه‌ای از چند درس یک فصل را تشکیل می‌دهند و تعدادی از فصلها

یک سر درس را.

- آموزش در آغاز شفاهی است. بعد از مدتی، بخشی از آموزش بر اساس کتاب

درسی صورت می‌پذیرد.

- گاهی از زبان مادری استفاده می‌شود اما مجاز نیستیم آن را به کار ببریم.

- بعد از چند درس اول، نوشتن شروع می‌شود.

۶. روش طبیعی^۹: این روش، شبیه روش مستقیم است. هر دو روش پرسش را

درباره اشیا و تصاویر آغاز می‌کنند و کلمات جدید را با کلمات شناخته شده توضیح

می‌دهند. در این روش، معنا به شیوه استنباطی تدریس می‌شود. در روش طبیعی از

کاربرد زبان اول، ترجمه و سخن گفتن درباره زبان دوم خبری نیست و از دستور زبان برای

تصحیح اشتباه استفاده می‌شود. در این روش، ارائه مهارت‌های زبانی به ترتیب زیر است:

گوش کردن، حرف زدن، خواندن، نوشتن و دستور زبان.

۷. روش کنترل مواد زبانی^{۱۱}: این روش شبیه روش مستقیم است اما باید آن را

به صورت الگو درآورد و کنترل کرد. در این روش مشق شفاهی و کتبی وجود دارد و معانی مطالب از طریق اجرای بعضی حرکات، نشان دادن تصاویر کنترل شده، یا اشیاء و مواد قابل مشاهده آموزش داده می‌شود.

۸. روش شباهت‌های زبانی^{۱۱}: در این روش از کلماتی که از لحاظ صورت و

معنا با واژگان زبان مادری شباهت دارند، بی‌درنگ برای ساختن ترکیبات شفاهی و کتبی استفاده می‌شود.

۹. روش دوزبانه^{۱۲}: این روش شبیه به روش شباهت‌های زبانی است، اما به

واژگان محدود نمی‌شود بلکه اصوات، صورت و نحو هر دو زبان را دربر می‌گیرد. در این روش ترتیب مطالب درسی تابع کمیت عناصر رسمی و پیچیدگی آنهاست.

۱۰. روش تقلیدی و حفظی^{۱۳}: به این روش، روش تقلید از گویشور نیز

می‌گویند. در این روش آموزش به نمایش و مشق تقسیم می‌شود که معمولاً به نسبت یک نمایش، دو مشق است. در درس‌های نمایشی، معلم و گویشور اهل زبان، دستور زبان تلفظ و واژگان را تدریس می‌کنند. در درس‌های مشقی، گویشور یا معلم چند جمله را می‌خواند و زبان‌آموزان هم بعد از چند بار گوش دادن جمله‌ها برای حفظ کردن آنها از گویشور یا معلم تقلید می‌کنند. در این روش، دستور را به طور استنباطی تدریس می‌کنند و پس از پشت سر گذاشتن سطح ابتدایی، سخنرانی، نمایش و بحث به میان می‌آید. در شکل دیگر این روش مشق‌های دو نفره یا نوار صوتی جای معلم را می‌گیرد. به این روش گاهی روش سمعی و شفاهی (شنیداری و گفتاری) نیز گفته می‌شود.

۱۱. روش تمرین - نظریه^{۱۴}: این روش تا حدودی عکس روش تقلیدی و

حفظی است و در آن تئوری بعد از تمرین قرار می‌گیرد (۷ واحد تمرین و ۳ واحد تئوری). زبان‌آموز جمله‌های گویشور یا نوار ضبط شده را حفظ می‌کند. آن گاه این جملات از لحاظ آواشناسی و ساختاری تجزیه و تحلیل می‌شوند و امکان گسترش آنها در جمله‌های جدیدی از همان نمونه فراهم می‌آید.

۱۲. روش اصلاحی مبتنی بر آواشناسی^{۱۵}: این روش را به نام روش اصلاحی

- (Reform) یا روش شفاهی (Oral) نیز می‌شناسند. ویژگیهای این روش عبارت‌اند از:
- در این روش، ابتدا به تربیت گوش و سپس تلفظ زبان (به ترتیب اصوات، کلمه‌ها، عبارت‌ها و جمله‌ها) پرداخته می‌شود.
  - در مرحله بعد، گفت و شنودهای دو نفره و داستان به میان می‌آیند.
  - به جای املائی درست کلمات از الفبای آواشناسی استفاده می‌شود.
  - تدریس دستور زبان استنباطی است.
  - منظور از انشا دوباره‌سازی مطالبی است که زبان‌آموز از قبل شنیده یا خوانده است.
- ب) روش تک‌ساختی: در این روش آموزش به صورت جمله به جمله است و هر درس به صورت تک‌جمله به زبان‌آموز ارائه و سپس سلسله‌ای از تمرینهای ساختاری انجام می‌شود و در پایان هر درس گفتگو آورده می‌شود. این گفتگوها بر اساس جمله‌های تک‌ساختی درست شده‌اند.

سازماندهی محتوا

۱. محتوای کتابها طبق اصول سازماندهی محتوا و اهداف آموزشی و با توجه به رویکردها خواهد بود.
۲. در این دوره برای ارائه محتوا از یک رویکرد یا شیوه استفاده نمی‌شود و بهره‌گیری از روشها انعطاف خواهد داشت. *انسانی و مطالعات فرهنگی*
۳. در راهنمای معلم به فراخور شرایط کلاس، زبان‌آموزان، تمرینات محتوا، سطح و عوامل دیگر شیوه‌های مختلفی پیشنهاد می‌شود.
۴. معلم با توجه به شیوه‌های پیشنهادی و موقعیت ویژه خود بهترین شیوه را گزینش می‌کند.
۵. محتوا در سه سطح مقدماتی، میانه و پیشرفته پیش‌بینی شده است که هر سطح معادل یک کتاب آموزشی است.
۶. برای هر سطح کتاب کار و کتاب روش تدریس و راهنمای معلم پیش‌بینی خواهد شد که کتاب راهنمای معلم شامل مباحثی چون آشنایی با زبان فارسی و قواعد آن، ساختارهای پایه زبان فارسی، نظام نوشتاری زبان‌آموز، راهنمای درس به درس

سطوح و مراحل آموزشی، روشها و رویکردهای آموزشی، اطلاعات جنبی، آموزش مهارتهای زبانی، فعالیتهای تمرینهای بیشتر، فرمهای ارزشیابی، طرح درس و پاسخ برخی تمرینهای کتاب اصلی، و شیوههای ارائه هر درس است.

۷. تدوین فرهنگ لغات واژگان پایه در کنار کتب آموزشی پیشبینی شده است.

۸. برای هر کتاب سه نوار صوتی و یک نوار ویدیویی تهیه خواهد شد.

۹. مجموعه سه دوره به صورت یک لوح فشرده (CD) و آموزش خودکار نیز تولید خواهد شد.

۱۰. در مراحل مقدماتی از امکانات تصویری بالایی برای انتقال مطلب خصوصاً

آموزش واژگان بهره‌گیری می‌شود. حجم تصویر در مراحل بالاتر کاهش می‌یابد.

۱۱. این برنامه قابلیت آموزشی از طریق آزمایشگاه زبان را نیز دارد.

۱۲. گسترش دانش زبانی زبان‌آموزان در هر مرحله به کمک شیوه‌های خلاق و

فعالتهای متنوع خواهد بود.

۱۳. اطلاعات مربوط به هر مرحله طبق جدول ذیل خواهد بود.

اطلاعات / مرحله	تعداد دروسها	تعداد واژگان هر درس	تعداد واژگان گفتاری و شنیداری	تعداد واژگان نوشتاری خواندنی	تعداد جمله‌های ساده و یا مکالمه	قواعد دستوری و کاربرد واژگان پایه
مرحله مقدماتی	۳۰	۱۵ تا ۲۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۱۲۰	۶۰
مرحله متوسط	۳۰	۲۰ تا ۳۰	۲۰۰۰	۲۵۰۰	۱۰۰	۵۰
مرحله پیشرفته	۳۰	۲۵ تا ۳۵	۳۵۰۰	۴۰۰۰	۱۰۰	۳۰

۱۴. در هر درس الگوهای مهارتی زیر پیش‌بینی شده است:

بین و بگو/ بین و بخوان/ بین و بنویس/ جای خالی را پر کن/ گوش کن و

بخوان / گوش بده تکرار کن/ بین و انتخاب کن/ مرتب کن / جمله بساز/ کامل کن /

درست - نادرست / فکر کن و بگو / جواب بده / گوش کن، جواب بده / گوش کن، اصلاح کن / با هم صحبت کنید / شکل صحیح را انتخاب کن / دسته‌بندی کن.

۱۵. هر درس بر اساس بخشهای زیر سامان می‌گیرد:

مهارت گوش دادن / مهارت خواندن و گفتن / مهارت نوشتن / واژگان / نکات

زبانی / مکالمه / مرور.

۱۶. درسهایی با عنوان «مرور» در لابه‌لای دروس گنجانیده می‌شود.

۱۷. در دورهٔ میانه انتظار می‌رود فراگیرندگان بتوانند از فرهنگ لغت استفاده کنند.

۱۸. در دورهٔ میانه متون کوتاه و سادهٔ اسلامی داده می‌شود.

۱۹. در دورهٔ پیشرفته به متون فارسی معاصر مثل روزنامه‌ها و مقاله‌ها با محتوای

اسلامی توجه می‌شود.

۲۰. درسهای بخش پیشرفته مشتمل بر سه مرحله خواهد بود:

الف) تمرین درسهای قبلی برای کسب اطمینان از یادگیری،

ب) متن تازه و تمرینهای جدید،

ج) آمادگی برای درسهای بعد.

۲۱. مکالمه‌ها به زبان گفتار معیار و با لهجهٔ تهرانی است.

۲۲. زمان آموزشی برای هر سطح ۱۵۰ ساعت است که به صورت فشرده،

نیمه‌فشرده یا عادی قابل اجراست.

۲۳. کتابها و محتوای آن نقش تسهیل‌کنندهٔ آموزشی را ایفا می‌کنند. زبان‌آموز و

معلم نیز نقش خاصی می‌توانند داشته باشند. انگیزه‌ها باید چنان قوی باشد که فراگیرنده

را ترغیب نماید.

۲۴. محتوا و مطالب کتاب تنها یک وسیلهٔ آموزشی است نه هدف.

۲۵. آموزش زبان به صورت ناخودآگاه و طبیعی صورت می‌گیرد.

شیوهٔ سازماندهی محتوا

در این دوره، معلمان تنها از یک شیوهٔ خاص برای رسیدن به اهداف آموزشی خود

استفاده نمی‌کنند. برای رسیدن به اهداف تعیین‌شده، معلمان با توجه به شرایط کلاس،

زبان‌آموزان، تمرینات و محتویات درسهای می‌توانند شیوه‌های مختلفی را به کار برند. آنان

باید بدانند که در هر موقعیت، بهترین شیوهٔ مؤثر برای آموزش چیست.

در کتاب راهنمای معلم، روشها و شیوه‌هایی برای آموزش متن، نکات دستوری و تمرینها پیشنهاد شده است. شیوه‌های اصلی برای زیر پوشش قرار دادن مطالب هر درس کتاب بر اساس روشهای سمعی - بصری، روش مستقیم و رویکرد ارتباطی است. این الگوی برنامه درسی آموزش فارسی به عنوان زبان خارجی برای همه مسلمانان جهان به خصوص افراد بالاتر از پانزده سال برای سه سطح مقدماتی، میانه و پیشرفته طراحی شده است.

در سطح مقدماتی، هر کتاب مشتمل بر ۳۰ درس و هر درس حدوداً ۱۵ تا ۲۵ واژه پایه‌ای آموزشی است. این واژگان در جملاتی با بار محتوایی اسلامی ارائه می‌شوند. در بخش اول سطح مقدماتی - به نام START - الفبا و نظام نگارش فارسی آموزش داده خواهد شد. به این ترتیب، آموزش با صداهای فارسی شروع و به مرور الفبای فارسی جایگزین آن می‌شود و فراگیرندگان زبان فارسی با تلفظ درست واژگان فارسی آشنا خواهند شد. در واقع، در بخش START نخست، واژگان جدید به صورت تصویری و شکل نوشتاری کلمه و آوانگاری آن و سپس این واژگان در جمله‌ها و همراه با آوانگاری جمله‌ها ارائه می‌شود. در هر درس چهار حرف به زبان‌آموزان آموزش داده می‌شود. آنها باید کلمه‌ها و جمله‌ها را بخوانند و بنویسند. در درسهای بعد به تدریج این واژگان با حروف و آوانگاری فارسی جایگزین خواهد شد. در بخش دوم سطح مقدماتی، زبان‌آموزان با ساختارهای واژگانی، جمله‌ها و معنای آنها آشنا خواهند شد. در بعضی از درسها، دستور زبان فارسی از طریق زبان انگلیسی آموزش داده می‌شود. در هر درس سعی بر این است که زبان‌آموز با الگوهای شنیداری و گفتاری و نیز مهارتهای خواندن و نوشتن آشنا شود. در این راه از وسایل کمک آموزشی سمعی و بصری استفاده می‌شود. پس از آنکه زبان‌آموز با ساختارهای نگارش و خواندن آشنا شد، متون با مهارتهای شنیداری و گفتاری همراه خواهد شد. برای گسترش دانش زبانی زبان‌آموزان، مهارتهای خواندن و نوشتن با فعالیتهای خلاق توأم می‌شود. در هر درس، تمرینهایی برای نوشتن و تلفظ درست کلمات و معنای آنها، تصویر کلمات جدید و تشخیص حروف و کلمات جدید در کتاب اول گنجانده خواهد شد و بر جمله‌سازی، دستور، ساختار واژگان، انتخاب واژگان، درک مطلب و شنیدن و مهارتهای نگارش و صحبت کردن تأکید می‌شود. دایرة لغت زبان‌آموزان در مرحله اول بیش از ۱۰۰۰ واژه خواهد بود.

سطح میانه مشتمل بر ۳۰ درس است و در هر درس ۳۰ واژه اساسی معرفی خواهد شد. متن درسها ساده و کوتاه است و ممکن است با مکالمه نیز همراه باشد. این متون و مکالمات به طور عمده در مورد اسلام و مسائل دنیای اسلام‌اند و واژگان جدید در آنها گنجانده می‌شود. در هر درس تمرینهایی برای مرور مطالب گذشته، نکات دستوری، کاربرد و ساختار کلمات، درک مطلب نوشتاری و شنیداری، نگارش جملات و متون کوتاه، مهارت صحبت کردن و دیگر موارد زبانی ارائه می‌شود. در پایان این دوره، زبان‌آموزان یک دایره لغت فعال ۲۰۰۰ واژه‌ای خواهند داشت و دایره لغت غیرفعال آنان برای درک مطلب نوشتاری و گفتاری به ۲۵۰۰ واژه خواهد رسید.

در مرحله پیشرفته، هر کتاب شامل ده درس است. این درسها حاوی متون برگرفته از روزنامه‌ها، کتابها و مقالات با محتوای اسلامی، علمی، اقتصادی، اجتماعی و ادبی‌اند. در این مجموعه بر چهار مهارت شنیدن، گفتن، خواندن و نوشتن تأکید خواهد شد. تمرینهای هر درس بر درک خواندن و شنیدن، کاربرد واژگان و معنای آنها، اصطلاحات، استعارات، معانی لفظی و ضمنی، کاربرد زبان، نکات دستوری و دیگر اطلاعات زبانی تمرکز می‌شود. زبان‌آموزان در پایان مرحله پیشرفته، دایره لغتی فعال در حدود ۳۵۰۰ واژه خواهند داشت. سطح پیشرفته هر درس سه بخش دارد:

۱. بخش اول به تمرین درسهای قبلی اختصاص دارد تا معلم مطمئن شود که زبان‌آموز مطالب آموزش داده شده را فرا گرفته است و ضعفهای احتمالی را برطرف می‌سازد.
۲. بخش دوم، بخش اصلی هر درس و شامل متن و تمرینات مربوط است.
۳. بخش سوم، آمادگی برای فراگیری درس بعدی است و مشتمل بر جمله‌ها و ساختارهایی است که زبان‌آموز در درس بعد فرا خواهد گرفت. به این ترتیب، زبان‌آموز با مطالب درس بعدی آشنا می‌شود.

تقسیم کردن هر درس به این سه بخش باعث می‌شود که مطالب به صورت زنجیره‌ای و مداوم با هم در ارتباط باشند.

این سطح نیز دارای کتاب تمرین است که به زبان‌آموز داده می‌شود؛ او باید پس از انجام دادن تکلیف، آن را به معلم ارائه دهد. کتاب پیشرفته دو نوار کاست دارد؛ یکی برای کتاب اصلی که شامل متون، مکالمات و مهارتهای شنیداری می‌شود و دیگری برای کتاب تمرین که تمرینات و مهارت شنیداری را پوشش می‌دهد.

کتاب پیشرفته دارای کتاب راهنمای معلم است و شیوه‌ارائه و چگونگی انجام تمرینات هر درس و فعالیت‌های کلاس را به او پیشنهاد می‌کند. به این ترتیب، معلم با برنامه‌زمانی هر درس پیش خواهد رفت. در کتاب معلم پاسخ همه تمرینها و سؤالات کتاب تمرین دانش‌آموز نیز گنجانده شده است.

هرچند در این دوره می‌توان از نوارهای کاست و دیسک فشرده استفاده کرد، برای نتیجه‌گیری بهتر درسها باید در کلاس و با کمک معلم آموزش داده شوند. متون کتاب بر اساس فارسی استاندارد مورد استفاده در روزنامه‌ها و کتابها و مقاله‌ها نوشته شده است.

مکالمات و مهارت‌های شنیداری و گفتاری بر اساس فارسی استاندارد رایج در میان تهرانی‌های تحصیل کرده انتخاب شده است و معلمان در تدریس و ارتباط از این گونه زبان فارسی استفاده می‌کنند.

ارزیابی و ارزشیابی زبان آموزان

ارزشیابی یکی از عناصر مهم هر برنامه آموزشی است. معلم برای ارزیابی میزان موفقیت دانش‌آموزان در زمینه به دست آوردن مهارتها، اطلاعات، نگرشها و... از شیوه‌هایی برای اندازه‌گیری استفاده می‌کند؛ با این ارزشیابی و اندازه‌گیری:

۱. فرایند یادگیری جهت‌دار و هدفمند می‌شود.
  ۲. سطح معلومات دانش‌آموزان روشن می‌شود و معلم با توجه به آن به درجه‌بندی و سطح‌بندی کلاس اقدام می‌کند.
  ۳. نقاط قوت و ضعف زبانی فراگیرندگان مشخص می‌شود و بر اساس آن، برنامه آموزشی مناسب طراحی و اجرا می‌گردد.
  ۴. معلم به میزان پیشرفت زبان‌آموزان در یادگیری زبان دست می‌یابد.
  ۵. میزان پیشرفت فراگیرندگان به والدین اطلاع داده می‌شود.
  ۶. معلم از کیفیت روشها و آموزشهای خود آگاه می‌شود.
  ۷. نقاط قوت و ضعف برنامه درسی و مواد آن (کتاب، نوار و ...) مشخص می‌گردد.
- در انتخاب شیوه‌های ارزشیابی، باید اصول زیر را رعایت کرد:
۱. شیوه‌های ارزشیابی با اهداف آموزشی و سایر عناصر برنامه تناسب داشته

۱. باشد و معلوم کند که هر شیوه کدام مهارت، دانش و نگرش را اندازه می‌گیرد.
۲. شیوه‌ها با رویکرد برنامه تناسب داشته باشد. مثلاً این برنامه که بر پایه شیوه‌های ارتباطی، سمعی - بصری، شناختی، فعالیت محور و ... اجرا می‌شود، با شیوه‌ای ارزشیابی گردد که بتواند گویای توفیق دانش‌آموزان در این زمینه باشد.
۳. شیوه‌های انتخابی از کارایی مناسبی برخوردار باشند.
۴. از شیوه‌های متنوع ارزشیابی استفاده شود.

شیوه‌های ارزشیابی

ارزشیابی می‌تواند به صورتهای زیر انجام شود:

۱. **آزمون تشریحی:** با استفاده از آزمونهای تشریحی می‌توان هر چهار مهارت زبانی را در دو شکل کتبی و شفاهی به صورت فردی یا گروهی سنجید. در این نوع آزمون، سؤالاتی مطرح می‌شود و دانش‌آموز به شکل شفاهی یا کتبی به آنها پاسخ می‌دهد. معمولاً نمره هر سؤال پیش‌بینی می‌شود. معلم می‌تواند در شکل گروهی نمره هر گروه را با گروه دیگر مشخص کند.
- پاسخها عمدتاً بلند و دارای جنبه خلاقانه است. معمولاً ارتباط میان دو پدیده، مقایسه آنها، بیان وجوه شباهت یا اختلاف و... از مواد این آزمون است. از این آزمون می‌توان در مراحل بالاتر آموزش بهتر و بیشتر استفاده کرد.
۲. **آزمون عینی:** این آزمون معلم را قادر می‌سازد در کوتاه‌ترین زمان تعداد زیادی از زبان‌آموزان را ارزشیابی کند. آزمون عینی که به دو صورت کتبی و شفاهی انجام می‌گیرد، بیشتر اطلاعات و دانشها را ارزیابی می‌کند و می‌تواند شامل جمله‌های تکمیل کردنی (نوشتنی و گفتنی) درست یا نادرست، پاسخهای کوتاه و مطالبی از این قبیل باشد.
۳. **آزمونهای نوشتاری (انشایی - املاسی):** این‌گونه آزمونها به آزمونهای تشریحی شباهت زیادی دارند و تنها تفاوت آنها با آزمونهای تشریحی این است که فراگیرنده درباره موضوع خاصی می‌نویسد و فرصت بازنگری و ویرایش دارد. آزمونهای نوشتاری که اغلب در سطوح بالای آموزش به‌کار می‌روند، مهارتهای ذهنی و نگرشی دانش‌آموز را در کنار مهارتهای زبانی آنان می‌سنجند. با استفاده از چنین

آزمونهایی می‌توان تواناییهای زبان‌آموز را دقیقاً ارزیابی کرد.

۴. **آزمون مشاهده رفتار:** در زبان‌آموزی اهداف مهارتی را می‌توان از طریق آزمونهای مشاهده رفتار و به کمک چک لیستهای مختلف ارزیابی کرد؛ زیرا این مهارتها جنبه فرایندی دارند و تنها هنگام وقوع و از طریق مشاهده رفتار سنجیده می‌شوند. مانند ارزیابی مهارت گوش دادن یا خواندن و ....

در این شیوه معلم با مشاهده رفتار فراگیرنده و بر اساس معیارهای مورد نظر، رفتار او را درجه‌بندی می‌کند. او با مقایسه رفتار یک فرد با دیگران و حتی با خود وی در مراحل مختلف، به ارزیابی عملکرد یادگیری می‌پردازد. این روش، به رغم زمان‌گیر بودن، بسیار دقیق، عینی و محسوس است؛ به‌ویژه زمانی که چک‌لیستها به صورت نمودار درآیند.

برای هر مهارت یک چک‌لیست پیشنهاد می‌شود. سؤالا جنبه پیشنهادی دارند و معلم می‌تواند بر اساس آنها، خود به تهیه چک‌لیست اقدام کند.

نمره هر ستون می‌تواند از ۱۰۰ باشد؛ ۱ تا ۲۵ برای ستون به‌ندرت / ضعیف، ۲۵ تا ۵۰ برای ستون گاهی / متوسط، ۵۰ تا ۷۵ برای ستون اغلب / خوب و ۷۵ تا ۱۰۰ برای ستون همیشه عالی پیشنهاد می‌شود.

۵. **آزمون سنجش احساسات:** در این شیوه، معلم جمله‌هایی از درس موردنظر را که با اهداف درس تناسب دارند می‌خواند یا روی تخته می‌نویسد (یا در ورقه‌هایی نوشته است و میان فراگیرندگان توزیع می‌کند) و از آنان در مورد تأیید یا رد آنها نظرخواهی می‌کند. درجه این نظرها می‌تواند چنین باشد:

موافقم / مطمئن نیستم / مخالفم / کاملاً مخالفم

۶. **خود ارزشیابی:** در این فرایند، دانش‌آموزان خود را ارزیابی می‌کند و درباره خویش نظر می‌دهد.

ابزارها و مواد ارزشیابی

۱. **آموزش واژگان:** استفاده از تصاویر، گوش دادن به واژگان، تکرار کلمات، استفاده از واژگان در جمله‌ها، ساختار واژگان، تعریف واژگان، معانی مترادف، چندمعنی بودن و هم‌صدا بودن.

۲. آموزش متون: استفاده از دستگاه پخش صوت، خواندن متون، تصحیح زبان آموز هنگام قرائت، توضیح دادن متون به طور واضح و ساده، توضیح دادن واژگان تازه و عبارتها برای زبان آموزان، مثال زدن، تصویر و اجرای نمایشی، پرسشهای مختلف از زبان آموزان در مورد متن، بحث کردن در مورد متن در کلاس و خلاصه کردن متن.
۳. آموزش دستور زبان: توضیح نکات دستوری هر درس؛ استفاده از تمرینهای متنوع، به کارگیری نکات دستوری در مکالمه‌ها و نگارش.
۴. آموزش مکالمات: استفاده از دستگاه پخش صوت، خواندن مکالمه‌ها، توضیح دادن واژگان و عبارتهای تازه، پرسش از زبان آموزان در مورد محتوای مکالمات، حفظ کردن متن مکالمه و اجرای آن در کلاس درس، مطابقت دادن متن مکالمه‌ها با محیط واقعی زبان آموزان (گفتگوی خلاق بر اساس مکالمات و اجرای نقش در مکالمات صورت می‌گیرد).
۵. آموزش گوش دادن: نمایش فیلم و برنامه‌هایی با موضوعات متنوع، استفاده از دستگاه ویدئو و پخش صوت و توضیح دادن مطالب آنها به زبان ساده برای زبان آموزان، بحث کردن در مورد موضوعات مختلف در کلاس، پرسش از زبان آموزان در مورد مطالبی که دیده یا شنیده‌اند.
۶. آموزش خواندن: تمامی نکات مرتبط با آموزش خواندن متن، استفاده از روزنامه، مجله، بریده‌های مطالب، خلاصه مقالات و کتابها در سطوح پیشرفته مطابق روند آموزش در بند ۲ خواهد بود.
۷. آموزش صحبت کردن: بحث کردن در کلاس درباره مطالب مختلف، مشارکت زبان آموزان در گفتگوها و صحبت کردن در مورد چیزهایی که به خاطر می‌آورند، پرسش و پاسخ شفاهی، تکرار واژگان، عبارتها و جمله‌ها برای بهتر شدن تلفظ و آهنگ کلام به خصوص در مرحله مقدماتی.
۸. آموزش نگارش: استفاده از واژگان جدید هنگام نوشتن، نوشتن جمله‌ها، بندها و مقاله‌های مناسب، قواعد و اصول نگارش، نقطه‌گذاری، انشانویسی، نامه‌نگاری، نقد متون از نظر محتوا و قواعد نگارش، تغییر نگارش رسمی به غیررسمی و بر عکس و توضیح دادن متون مشهور و منظوم و بازنویسی آنها.
۹. فناوری آموزشی: تلویزیون، ویدئو، ضبط صوت، روزنامه، مجله، نامه، منابع

مستند، نرم‌افزاهای رایانه‌ای در مورد آموزش فارسی، لوحهای فشرده، پوستره‌های دیواری، بازیهای آموزشی، آزمایشگاه زبان.

مدت دوره و امتحانات

هر مرحله دست‌کم به ۱۵۰ ساعت کلاس نیاز دارد که می‌تواند به سه شیوه ارائه شود:

۱. دوره عادی. یک روز در هفته، هر روز سه ساعت، طی ۱۲ ماه.
۲. دوره نیمه‌فشرده. ۳ روز در هفته و هر روز دو ساعت، طی ۶ ماه.
۳. دوره فشرده. پنج روز در هفته و برای هر روز ۴ ساعت، طی ۲ ماه.

تذکر: در پایان هر مرحله، امتحان نهایی برگزار می‌شود. شرط ورود به سطح بعدی گذراندن این امتحان است.

۱. زبان‌آموزان برای گذراندن امتحان در هر سطح دوره مقدماتی، باید حداقل نمره ۷۰ از ۱۰۰ را بگیرند.

۲. آنان برای گذراندن امتحان نهایی در همه سطوح دوره متوسط پیشرفته باید حداقل نمره ۷۵ از ۱۰۰ را بگیرند.

کسانی که تمامی سه سطح این دوره را بگذرانند، امتحان جامع و مصاحبه در دوره زبان فارسی را خواهند گذراند. زبان‌آموزان در صورت کسب نمره ۸۰ از ۱۰۰ فارغ‌التحصیل می‌شوند و گواهی فارسی پیشرفته به آنان اعطا خواهد شد.

مواد آموزشی و کمک آموزشی

۱. مواد کمک آموزشی

الف) کتاب راهنمای معلم: این کتاب از سه بخش اساسی زیر تشکیل می‌شود:
کلیات: شامل اهمیت زبان‌آموزی، راهنمای برنامه، شیوه‌های آموزش، اهداف، جدول بودجه‌بندی، ارزشیابی و ...

بررسی درسها: شامل توضیح اجمالی نکات مهم درسهای کتاب و ارائه راهکارهای عملی به منظور اجرای بهتر مهارتها در کلاس.

پیوستها: شامل معرفی کامل منابع، مآخذ، اعلام و نمونه‌های کمکی و مشابه و واژگان کتاب.

ب) کتاب روش تدریس: روشهای تدریس، زبان آموزی، مبانی زبان شناسی، رویکردها و جز اینها برای پنج پایه و نیز کلیات روشهای تدریس زبان آموزی در این کتاب ارائه خواهد شد.

ج) کتاب مهارت آموزی زبان فارسی: این کتاب فهرستی از کلیه مهارتهای زیرگروه چهار مهارت اصلی به همراه نمونه های فراوان و تمرینهای الگویی برای غنی ساختن فعالیتهای موجود در کتاب ارائه می کند.

د) مجلات فارسی.

۲. فناوری آموزشی

الف) فیلمهای زیرنویس شده،

ب) نوار صوتی،

ج) سی دی (CD) آموزش زبان،

د) ابزارهای کمک آموزشی، شامل جعبه ها، کارتها، حروف الفبا، تصاویر،

کارتهای تندخوانی، پازلها و...

ه) فرهنگ واژگان،

و) مواد خواندنی برای هر سطح.

پی نوشتها

1. The Grammer Method
2. The Translation Method
3. The Grammer-Translation Method
4. The Reading Method
5. Direct Method
6. by situation
7. The Eclectic-Method
8. Psychological Method
9. Natural Method
10. The Language control Method
11. The Cognate Method
12. The Dual Language Method
13. The Mimicry Memorization Method
14. The Practice-Theory Method
15. Phonetic Method

منابع

- احمدیان، محمد؛ تکنولوژی آموزشی؛ چاپ هفتم، نشر بشری، تهران، ۱۳۷۱.
- باطنی، محمدرضا؛ «پیرامون زبان و زبان‌شناسی»، فرهنگ معاصر؛ تهران، ۱۳۷۷.
- براون، داگلاس؛ اصول یادگیری و تدریس زبان؛ ترجمه مجدل‌الدین کیوانی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۳.
- بلیاف، بوریس؛ روان‌شناسی آموزش زبان خارجی؛ ترجمه امیر فرهمندپور، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۸.
- بیلر، رابرت؛ کاربرد روان‌شناسی در آموزش زبان؛ ترجمه پروین کدیور، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۷.
- ثمره، یدالله؛ آواشناسی زبان فارسی؛ تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۴.
- _____؛ راهنمای تدریس کتابهای آموزش زبان فارسی (آزفا)؛ تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸.
- رحال‌زاده، رضا؛ روش‌شناسی تدریس؛ تهران نشر ترجمه، ۱۳۷۵.
- روله، ادی؛ نظریه زبانی، توصیف زبان و تدریس زبان؛ ترجمه اسماعیل فقیه، تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۷۱.
- زندلی، بهمن؛ روش تدریس زبان فارسی در دوره دبستان؛ تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۸.
- ژیوار، دنی و روبر گالیسون؛ زبان‌شناسی کاربردی و علم زبان‌آموزی؛ ترجمه الله‌وردی آذری نجف‌آبادی، تهران: جهاد دانشگاهی، ۱۳۶۶.
- ژیوار، دنی؛ زبان‌شناسی کاربردی و علم آموزش زبان؛ ترجمه گیتی دهبیم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۵.
- سیکوان، سیگونل و همکاران؛ آموزش و مسأله دوزبانگی؛ ترجمه اصغر واقدی و همکاران، تهران: ادیب‌پور، ۱۳۶۹.
- سیلور، جی گالن و همکاران؛ برنامه‌ریزی درسی برای تدریس و یادگیری بهتر؛ ترجمه غلامرضا خرمی‌نژاد، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
- صلح‌جو، علی؛ دوزبانگی و مسائل آن در ایران؛ تهران: آگاه، ۱۳۶۳.
- فلاد، جیمز؛ زبان و مهارت‌های زبانی؛ ترجمه علی آخشینی، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۶۹.
- گروه نویسندگان، روش‌های آموزش زبان و مسائل زبان‌شناسی؛ ترجمه بنیاد پژوهش‌های اسلامی، مشهد: آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
- نیلپور، رضا؛ توانمندی‌های دوزبانه شدن در کودکان و بزرگسالان؛ اهواز: دانشگاه جندی‌شاپور، ۱۳۵۸.
- هریسون، اندرو؛ راهنمای ارزشیابی زبان؛ ترجمه اسماعیل فقیه، تهران: الزهراء، ۱۳۷۳.
- وزارت آموزش و پرورش؛ مجموعه مقالات سمینار بررسی ابعاد دوزبانگی؛ تهران:.